

กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา

The Strategies of Buddhist Leadership Development of Administrators in Primary Education Service Area Office at Nakhonrachasim Province

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา และ 4) เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ระยะที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงพุทธ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 306 คน นำผลมาวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ระยะที่ 3 สร้างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการยกย่องกลยุทธ์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา และการสนทนากลุ่ม จำนวน 11 คน และระยะที่ 4 ประเมินประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรายบุคคล จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบประเมิน

ARTICLE INFO:

Author:

1. พัทธวิธ จำปา

Phittawat Jampa

นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Corresponding Author:

2. สุภาพ ผู้รุ่งเรือง

Suphap Phoorungrueng

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลักนักศึกษาระดับปริญญา-

ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

3. ศิริ ถีอาสนา

Siri Thee-asana

รองศาสตราจารย์,

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมนักศึกษาระดับปริญญา-

ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

คำสำคัญ : กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธ,
ผู้บริหารสถานศึกษา

Keywords : Buddhist leadership
development strategies,
educational institution
administrators

Article history :

Received : 16/09/67

Revised : 02/12/67

Accepted : 05/12/67

รูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบของกลยุทธ์การพัฒนาก้าวหน้าเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) อัตตวิสัย: การมุ่งตนเป็นสำคัญ 5 องค์ประกอบ 2) ด้านโลกวิสัย: การมุ่งคนเป็นสำคัญ 5 องค์ประกอบ และ 3) ด้านธัมมวิสัย: การถือการงานเป็นสำคัญ 5 องค์ประกอบ และกลยุทธ์การพัฒนาก้าวหน้าเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์หลัก 5 กลยุทธ์รอง และ 20 วิธีดำเนินการในส่วนผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาก้าวหน้าเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the components of Buddhist leadership among school administrators. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province. 2) To analyze needs Necessities of Buddhist leadership for educational institution administrators Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province 3) To create a strategy for developing Buddhist leadership among school administrators. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province and 4) to evaluate strategies for developing Buddhist leadership among school administrators. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office In Nakhon Ratchasima Province Using a multi-phase mixed methods research, divided into 4 phases: Phase 1 studied the components of Buddhist leadership among school administrators. By synthesizing relevant documents and research. and interviews with 5 experts. Phase 2: analyze needs. Necessities of Buddhist leadership for educational institution administrators Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province. By studying the current conditions and desired conditions of Buddhist leadership. The sample group included 306 administrators of primary education institutions in Nakhon Ratchasima Province. The results were used to analyze needs and needs to determine strengths, weaknesses, opportunities, and obstacles. Phase 3 created a strategy for developing Buddhist leadership of educational institution administrators. by drafting strategies together with advisors and group discussion with 11 people, and phase 4 assessed the Buddhist leadership development strategies of school administrators. By studying the opinions of 30 individual experts, the research tools included interviews, questionnaires, and form evaluation forms. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation. Necessary index value and content analysis for qualitative data.

The results of the research found that the elements of the Buddhist leadership development strategy of school administrators consist of 3 elements as follows: 1) autocracy: self-centeredness, 5 elements, 2) secularism: human-centeredness, 5 elements, and 3) Dhammathipathai: Considering work as important, 5 elements and Buddhist leadership development strategies for school administrators, consisting of 3 main strategies, 5 secondary strategies and 20 methods of implementation. As for the results of the evaluation of the Buddhist leadership development strategies of school administrators, it was found that they were overall appropriate at the highest level. The overall possibility is at the highest level. and is overall useful at the highest level

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่ส่งผลให้ประเทศเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้ การติดกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ทักษะคน ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม และพฤติกรรมของประชากรที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งระบบการศึกษาที่ยังมีปัญหาลายประการ นับตั้งแต่ปัญหาคุณภาพของคนไทยทุกช่วงวัย ปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ จุดอ่อนของระบบการศึกษา การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสม ขาดความคล่องตัว ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา รวมทั้งปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และการขาด ความตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และการมีจิตสาธารณะของคนไทยส่วนใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศได้นั้น หลักสำคัญก็คือ การศึกษา สอดคล้องกับอรรถกร สังฆณีโชติ (2550) ได้กล่าวถึงการศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ ดังนั้นการบริหาร การศึกษาจึงควรมีผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม และมีสมรรถนะที่จะสามารถบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของชาติ สามารถผลิตบุคลากรที่เกิดจากผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ผู้บริหารที่จัดการบริหารทางการศึกษาจึงต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง ความเป็นผู้นำสามารถพัฒนาได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและนำความรู้นั้นมา พัฒนาการบริหารการศึกษาได้อย่างรวดเร็วสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในยุคนี้

การจัดการศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นที่สุดในภาคอีสาน มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา จำนวน 7 เขต โดยผู้บริหารสถานศึกษาถือว่าเป็นกลไกสำคัญและมีบทบาทในการที่จะบริหารงานต่าง ๆ ในสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยการอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ทุกฝ่ายเช่น ครูสอนในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานในสถานศึกษาจะเกิด ประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารและผู้ร่วมงานที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึง จำเป็นต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นศาสตร์และศิลป์มาประยุกต์ใช้เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพยิ่งขึ้น และพัฒนาให้ทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันและอนาคต และการที่ผู้บริหารจะสามารถ

พัฒนางานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอันจะนำพาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะของผู้บริหารที่แสดงออกถึงความสำเร็จของการบริหารงานด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารงานให้มีสัทธิภาพยิ่งขึ้นและที่สำคัญคือ การสร้างศรัทธาในตัวเองให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมงาน (อัครธรร สังมณีโชติ, 2550) ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีความรู้ ความสามารถมีทักษะ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญงาน มีมนุษยสัมพันธ์ และมีประสบการณ์ทางการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้ทันสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

ปัจจุบันการศึกษาไทยประสบปัญหาในด้านต่างๆ รวมถึงการทุจริต คอร์รัปชันซึ่งถือว่าเป็นปัญหาหลักในการพัฒนาประเทศ จึงส่งผลกระทบต่อพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาประเทศให้เจริญ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยเฉพาะการทุจริต เกิดจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในยุค รัฐบาล ได้จัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2555 กว่า 600 ล้านบาท ให้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในจังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ รวม 17 จังหวัด (ไทยรัฐ, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดนครราชสีมา การทุจริตอาหารกลางวัน และอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขาดภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

ลักษณะภาวะผู้นำถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ รูปแบบผู้นำที่ดีมีศักยภาพในการทำงานมีผลทำให้บุคลากร พนักงานในองค์การให้การยอมรับในตัวบุคคลนั้นๆ แต่ในปัจจุบันนี้ ประสบการณ์การทำงานของหัวหน้างาน (ทิมมิกา เครือเนตร, 2552) ผู้นำยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ อย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าผู้นำนั้น ๆ มีคุณสมบัติ มีความสามารถในการบริหารงานจึงจำเป็นต้องแสดงภาวะผู้นำที่เหมาะสมต่อผู้ร่วมงาน เพราะภาวะผู้นำมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงานภาวะผู้นำนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ แต่ภาวะผู้นำที่เป็นที่สนใจและให้ความสำคัญกันมากในขณะนี้คือ ภาวะผู้นำเชิงพุทธซึ่งศิริ ถิธาสนา (2562) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธไว้ว่า เป็นแนวคิดที่มีความเป็นสากล ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน แม้แนวคิดนี้ได้เสนอมานานแล้วก็ตาม ดังนั้น พุทธวจนะในเรื่องภาวะผู้นำนี้ถือเป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล หรือมีความเป็น อกาลิก คือ ไม่ล่าสมัยแม้แต่น้อย ไม่ว่า จะอยู่ในตำแหน่งใด อาชีพใด จงมั่นใจในการนำไปใช้ บุญบารมีด้านภาวะผู้นำก็จะเกิดกับตัวท่านอย่างแน่นอน

ฉะนั้นแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธเหมาะสมกับผู้บริหารและบุคคลทั่วไปที่มีความพร้อม มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ โดยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้นำในการผลักดันให้เพื่อนร่วมงานประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนั้นๆ เหมือนกับที่สมฤทธิ กางเพ็ง (2562) ได้กล่าวไว้ว่าผู้นำเชิงพุทธนั้นเป็นกระบวนการอิทธิพลที่ผู้นำมีต่อบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมายหรือเป้าหมายที่ทุกคนเต็มใจและพึงพอใจร่วมกัน โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแกนหลักในการนำ ผู้นำจะต้องยึดหลักธรรมสำคัญ ดังนั้นหน่วยงานใดที่นำภาวะผู้นำเชิงพุทธมาใช้ในการทำงาน หน่วยงานนั้นจึงจะประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสถานศึกษา เพราะช่วยประเทศมีรากฐานที่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ที่ว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ประชากรวัยเด็ก จากการศึกษาข้อมูลสามารถแบ่งได้ ดังนี้ 1) ด้านวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีมาตรฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาตรฐานสากลและสมรรถนะตามหลักสูตร รวมถึงการมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 บนพื้นฐานความเป็นไทย โดยน้อมนำศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็ง 2) ด้านพันธกิจมีความมุ่งหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นประชากรที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักชาติ และค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และตลอดชีวิต พัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพได้มาตรฐานและสมรรถนะตามหลักสูตร มีคุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 3) ด้านเป้าประสงค์ ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จัดการศึกษาเพื่อมุ่งสู่ Thailand 4.0 โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนและการบริหารจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิด สร้างสรรค์และสร้างสรรค์ นวัตกรรมมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองและเป็นพลเมืองและพลโลกที่ดี และ 4) ด้านกลยุทธ์ มีการกำหนดกลยุทธ์ในหลายด้านที่มีความคล้ายคลึงกันกว่า คือ ในด้านการพัฒนาผู้เรียนในด้านการพัฒนาการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส สุจริต ด้วยนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เต็ม ศักยภาพ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีและพลโลกที่ดีพร้อมรับมือกับภัยคุกคามทุกรูปแบบ อีกทั้งเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (สพป.นม.1: 2562, สพป.นม.2: 2565, สพป.นม.3: 2565, สพป.นม.4: 2564, สพป.นม.5: 2565, สพป.นม.6: 2564, สพป.นม.7: 2564)

กลยุทธ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ขององค์กรจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรได้ การทำความเข้าใจและการพยายามศึกษาองค์การที่ประสบผลสำเร็จในการใช้กลยุทธ์เพื่อการจัดการ ที่จะสนับสนุนองค์การให้ประสบความสำเร็จ และจะต้องมีการพิจารณาเลือกกลยุทธ์และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับองค์กร โดยอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้บริหารเป็นส่วนประกอบ และอาศัยการวางแผนอย่างมีขั้นตอน (เพชรวิทย์ จันทรศิริสร, 2560) ซึ่งการ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก จะพบว่า ปัจจัยใดที่เป็นจุดแข็งจุดอ่อนโอกาส และอุปสรรคต่อองค์กรได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือในแก้แก้ไขปัญหาาร่วมกัน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน., 2554) กลยุทธ์จึงสามารถช่วยให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาองค์กรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และยกระดับผลการปฏิบัติขึ้นมา ใช้ประโยชน์จากโอกาสต่างๆ และใช้จุดแข็งขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนมีการปรับปรุงพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (สุพานี สฤกษ์วานิช, 2553)

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลยุทธ์การพัฒนาระบบผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ และนำภาวะผู้นำเชิงพุทธมาใช้ในการบริหารสถานศึกษาส่งผลให้สำเร็จความมุ่งหมายของการศึกษาได้อย่างชาญฉลาด ปลอดภัย และเหมาะสมเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่จะช่วยส่งเสริมการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยผลวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษานุเคราะห์ทางการศึกษา นอกจากนี้รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สนใจได้ใช้ข้อมูลที่จะสามารถนำไปใช้พัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการ จำเป็นของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา
4. เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดการดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา
2. วิเคราะห์ความต้องการ จำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา
3. สร้างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา
4. ประเมินกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา จำนวนทั้งหมด 1,304 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 1-7 จำนวน 306 โรงเรียน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรของ Taro Yamane (1976) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ขนาดตัวอย่างตามความคลาดเคลื่อน 5% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 306 โรงเรียน

1.3 ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ 1 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือ รองผู้บริหารสถานศึกษา หรือ รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนโรงเรียนละ 1 คน รวมเป็น 306 คน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาในพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีทั้งหมด 7 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการใน ปี 2565-2567

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ และแนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา มีรายละเอียด ดังนี้

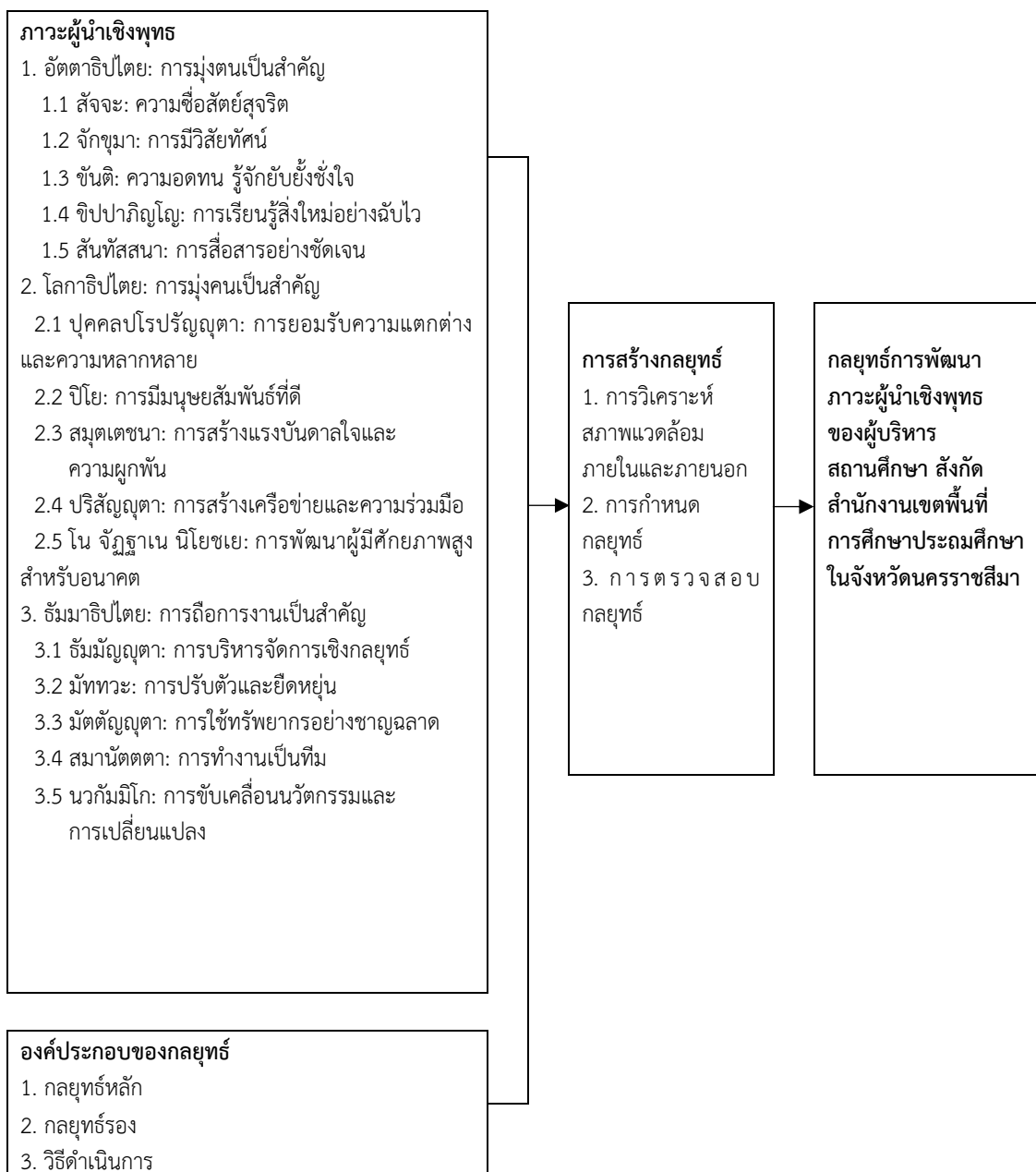
1. องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบไปด้วยแนวคิดของ พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา (2533), พระไตรปิฎก (2539)

ปาปณิกธรรม, พระไตรปิฎก (2539) กัลยาณมิตรธรรม, พระไตรปิฎก (2539) ทศพิธราชธรรม, พระไตรปิฎก ฉบับธรรมทาน (เล่มที่ 11) (2540) หลักอริยปทัสส, พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2543) หลักสังคัตถุธรรม, พระพิพิธธรรมสุนทร (2546) หลักนักบริหารที่ดี, สุรศักดิ์ ชะมารัมย์ (2559) หลักสัปปริสธรรม 7, พระอัศรเดช ญาณเตโช (2559) หลัก 4 ส. ในการบริหาร ประกอบด้วย

- 1.1 อัตตาทิปปัตถิ : การมุ่งตนเป็นสำคัญ
- 1.2 โลกาธิปปัตถิ : การมุ่งคนเป็นสำคัญ
- 1.3 อัมมาธิปปัตถิ : การถือการงานเป็นสำคัญ

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์ ผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิดองค์ประกอบของกลยุทธ์ ของ พสุ เดชะรินทร์ (2546, น. 37-38) รังสรรค์ มณีเล็ก (2549, น. 60) กนกอร สมปราษฎ์ (2562, น. 20) รังสรรค์ มณีเล็ก (2549) และ Wheelen and Hunger (2012) สามารถสรุปได้ว่ากรอบแนวคิดของกลยุทธ์ ประกอบด้วย

- 2.1 กลยุทธ์หลัก
- 2.2 กลยุทธ์รอง
- 2.3 วิธีดำเนินการ

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเริ่มจากองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา และกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ตามลำดับ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบการวิจัยภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) อัตตาทิปไตย: การมุ่งตนเป็นสำคัญ 5 องค์ประกอบ 2) ด้านโลกาธิปไตย: การมุ่งคนเป็นสำคัญ 5 องค์ประกอบ และ 3) ด้านธัมมาธิปไตย: การถือการงานเป็นสำคัญ 5 องค์ประกอบ

2. ผลของความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในโดยภาพรวม จำแนกตามภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านโลกาธิปไตย : การมุ่งคนเป็นสำคัญ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ ด้านธัมมาธิปไตย : การถือการงานเป็นสำคัญ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และด้านอัตตาทิปไตย : การมุ่งตนเป็นสำคัญ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

3. ผลประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด กลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 3 รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 2 และกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 1 ส่วนความเป็นไปได้ของกลยุทธ์หลักในร่างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา (ฉบับที่ 2) มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 3 รองลงมาคือ กลยุทธ์ที่ 2 และกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 1 ส่วนความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์หลักในร่างกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา (ฉบับที่ 2) มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด กลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 3 รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 และกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 2

4. กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์หลัก 5 กลยุทธ์รอง และ 20 วิธีดำเนินการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่ค้นพบนำมาอภิปรายผล 4 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบการวิจัยภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าเหมาะสมในทุกองค์ประกอบและมีความเหมาะสมต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธโดยทุกองค์ประกอบมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 – 2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ว่าโดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการตามความถนัดของตนเองและสอดคล้องกับสมรรถนะหลักทางการบริหารของสำนักงานข้าราชการพลเรือนว่าด้วยคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่กำหนดเป็นคุณลักษณะร่วมของราชการพลเรือนทั้งระบบ เพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน ได้แก่ สมรรถนะแห่งตน ประกอบด้วย การสั่งสมความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม และจริยธรรม สมรรถนะแห่งคน ประกอบด้วย การทำงานเป็นทีม และสมรรถนะแห่งงาน ประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานและการบริการที่ดี มีความเกี่ยวข้องกับสมรรถนะหลักในการบริหารของข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 1-4) โดยกล่าวสรุปถึงสมรรถนะแห่งตนประกอบด้วย ความเข้าใจองค์กรและระบบราชการ การสั่งสมความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ คุณธรรมจริยธรรมและการบริหารความเปลี่ยนแปลง สมรรถนะแห่งคน ประกอบด้วย ความร่วมแรงร่วมมือ มนุษยสัมพันธ์ และสมรรถนะแห่งงานประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ จิตมุ่งบริการ แสดงให้เห็นถึงผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงพุทธตรงกับเรื่องดังกล่าว (Runcharoen, 2007) ซึ่งการพัฒนาภาวะผู้นำที่ดีควรเริ่มจากผู้บริหารเป็นอันดับแรก เพราะผู้บริหารเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อน กำหนดทิศทางในการดำเนินงานขององค์กรที่สำคัญในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิชาการมีมากขึ้น รวมถึงเรื่องสมรรถนะ (Competency) ได้เข้าไปทุกองค์การอย่างทั่วถึง (Saenthong, 2004) สำหรับการกำหนดสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษานั้น คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้กำหนดให้มีการประเมินสมรรถนะหลัก (Core Competency) ตามตามเกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง และ 4) การทำงานเป็นทีม ส่วนสมรรถนะประจำสายงาน (Specific Competency) สำนักมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน ได้แก่ 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการ เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารการศึกษา 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยการคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง 4) พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง 5) พัฒนาและใช้นวัตกรรม การบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ 6) ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลการถาวร 7) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 9) ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ 10) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา 11) เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ 12) สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาของพระเทพปริยัติเมธี (2553) ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาสอนให้ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตสิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนาการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการบริหารและปกครองนั้นควรมีเป็นอย่างยิ่งในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังพระธรรมปิฎก

(ป.อ.ปยุตโต, 2546 : 6-7) ได้อธิบายถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธโดยยกพระพุทธเจ้ามีภาวะผู้นำ ประกอบด้วย การครองตน ครองคน และครองงาน ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีลักษณะเด่นของความเป็นผู้นำ ได้แก่ ความเป็นกัลยาณมิตรของมวลมนุษยชาติ “กัลยาณมิตร” คือ คนดีหรือเพื่อนที่ดีซึ่งจะต้องมีทั้งคุณธรรมและความรู้ อย่างพอเพียงเป็นแบบอย่างทำให้ผู้ตามเกิดศรัทธาในตัวผู้นำมีความพอใจ เต็มใจจะร่วมงานไปด้วยกัน ความเป็นผู้มีความรู้ความสามารถแนะนำวิธีที่ถูกต้องให้คนอื่นปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายหรือพ้นจากปัญหาด้วยตัวเองและมีความสามารถพัฒนาคนอื่นด้วยการใช้ให้คำศึกษาริเรียนรู้หรือฝึกฝนตนเองและมีความสามารถพัฒนาคนอื่นด้วยการให้ศึกษาเรียนรู้หรือฝึกฝนตนเองผู้นำจากตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม ค้นหาแรงจูงใจของผู้ตามความสัมพันธ์จะเกิดขึ้นระหว่างผู้นำกับผู้ตามผู้นำจะคอยกระตุ้นจิตสำนึก ผู้นำหรือผู้บริหารจะมีอิทธิพลต่อผู้ตามจนทำให้เกิดความร่วมมือปฏิบัติงานในหน้าที่ให้บรรลุถึงเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระบุญเรือง ฐิตธมโม ได้ศึกษา วิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะวิธีแก้ปัญญาของพระพุทธเจ้า” จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำ คือผู้มีรู้ความสามารถในการตัดสินใจในการนำพาตนเองและคณะองค์กรให้ดำเนินไปได้ในสถานการณ์หนึ่งๆ ภาวะผู้นำนั้นยังขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพเป็นตัวส่งเสริม ในพระพุทธศาสนาแสดงหลักธรรมไว้สำหรับผู้นำ คือ หลักพรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ฆราวาสธรรม 4 ทศพิธราชธรรม 10 และจักรวรรดิวัตร 12 รวมลักษณะของหลักธรรมทั้งหมดแล้วจะต้องเกื้อหนุนให้นักปกครองประสบความสำเร็จในการปกครองทั้งสิ้น

2. ผลการวิเคราะห์ต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา แสดงให้เห็นว่า ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านการมุ่งคน การมุ่งงานและการมุ่งตน ตามลำดับเนื่องจากองค์การทางการศึกษานั้นจะต้องอาศัยบุคลากรผู้ที่มีความสามารถ ความรู้ ทักษะที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีหลักภาวะผู้นำในการบริหารคนเป็นอันดับแรกสอดคล้องกับพระมหาภูติชัย(ว.วชิรเมธี) (2551) กล่าวว่า “ผู้นำที่ดีต้องนั่งในหัวใจคนผู้นำต้องมีความเข้าอก เข้าใจเห็นอกเห็นใจจึงจะได้นั่งอยู่ในใจลูกน้อง” สามารถใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือให้เกิดพลังจูงใจทำให้ผู้ตามทำงานอย่างเต็มที่ดังที่จิราภา ทานะมัย (2555) ได้ศึกษา ทักษะการบริหารด้านมนุษย์ของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอท่าตะเกียบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทักษะการบริหารอยู่ในระดับมากทุกข้อและอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงานทุกคนร่วมมือกันพัฒนาการจัดการศึกษาผู้บริหารปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรได้และสอดคล้องกับเมือง สุวรรณแสนทวี (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นการบริหารอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.22 เมื่อพิจารณาด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีค่า PNImodified = 0.23 รองลงมา คือ ด้านการจัดการฝากอาชีวศึกษา PNImodified = 0.21 ด้านการจัดหลักสูตร ค่า PNImodified = 0.21 ส่วนด้านที่มีความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ด้านการวัดและการประเมินผล ค่า PNImodified = 0.19

3. ผลประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา แสดงให้เห็นว่า ความเหมาะสมของกลยุทธ์นั้น กลยุทธ์หลักที่ 3 เสริมสร้างโลกาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อคนมีความเหมาะสมที่สุด รองลงมาคือ กลยุทธ์หลักที่ 2 ส่งเสริมอัตตาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อตน และกลยุทธ์หลักที่ 1 พัฒนาธัมมาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่องาน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตระหนักต่อคนและให้ความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์การท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ผู้บริหารสร้างความเชื่อ หรือค่านิยมให้บุคลากรยึดถือไว้เป็นเป้าหมายร่วมกันเพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์และพันธกิจสอดคล้องกับพระมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ว.วชิรเมธี) (2551) กล่าวว่า “ผู้นำที่ดีต้องนั่งในหัวใจคนผู้นำต้องมีความซื่ออก ซื่อใจเห็นอกเห็นใจจึงจะได้นั่งอยู่ในใจลูกน้อง” สามารถใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือให้เกิดพลังใจทำให้ผู้ตามทำงานอย่างเต็มที่ดังที่จิราภา ทานะมัย (2555) ได้ศึกษาทักษะการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอท่าตะเกียบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ทักษะการบริหารอยู่ในระดับมากทุกข้อและอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงานทุกคนร่วมมือกันพัฒนาการจัดการศึกษาผู้บริหารปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์การได้ ความเป็นไปได้ของกลยุทธ์นั้น กลยุทธ์หลักที่ 3 เสริมสร้างโลกาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อคนมีความเหมาะสมที่สุด รองลงมาคือ กลยุทธ์หลักที่ 2 ส่งเสริมอัตตาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อตน และกลยุทธ์หลักที่ 1 พัฒนาธัมมาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่องาน ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารกระตุ้นและผลักดันเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเกิดการพัฒนา พัฒนามนุษยสัมพันธ์ในการทำงานเป็นทีมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การร่วมกันจนเกิดวัฒนธรรมองค์การคุณภาพในสถานศึกษา บุคลากรทำงานด้วยความสุขและความเต็มใจนำไปสู่ความสำเร็จและเป้าหมายที่ตั้งไว้สอดคล้องกับแนวคิดของเมธี ปิลันธนาพันธ์ (2555) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมองค์การว่า เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ เพราะมีเหตุผลหลายประการ เช่น ทำให้บุคคลในองค์การได้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ขององค์การ เป็นตัวแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงและความคงอยู่ต่อเนื่องขององค์การได้ การเรียนรู้วัฒนธรรมองค์การจะช่วยให้บุคคลในองค์การ สามารถรู้ความเป็นมาและเป็นไปขององค์การ เมื่อมีความสับสนเกิดขึ้นแก่องค์การและที่สำคัญที่สุด คือ วัฒนธรรมองค์การ จะมีส่วนกระตุ้นให้บุคคลในองค์การมีความสนใจ กระตือรือร้นในการทำงานของตน และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์นั้น กลยุทธ์หลักที่ 3 เสริมสร้างโลกาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อคนมีความเหมาะสมที่สุด รองลงมาคือ กลยุทธ์หลักที่ 1 พัฒนาธัมมาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่องาน และกลยุทธ์หลักที่ 2 ส่งเสริมอัตตาภิไธย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อตน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาวะผู้นำการตระหนักรู้ต่อตนเป็นภาวะผู้นำเชิงพุทธที่เป็นประโยชน์ที่สุดของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารสถานศึกษา เพราะการปฏิบัติต่อคนหรือบุคลากรเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาเพราะ เป้าหมายของสถานศึกษาไม่สามารถพัฒนาด้วยผู้บริหารหรือคนๆ เดียว แต่ต้องพัฒนาด้วยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถที่แตกต่างกัน การบริหารงานเกิดความราบรื่น บุคลากรร่วมมือกันทำงานอย่างลงตัวเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้สอดคล้องกับแนวคิดของประภาพรณ รักเลี้ยง (2556) สรุปว่า มนุษยสัมพันธ์จัดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เนื่องจากมีหลักการและทฤษฎีที่เป็นข้อความรู้ และการนำหลักการหรือทฤษฎีไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้อง

อาศัยเทคนิควิธีการซึ่งถือเป็นศิลปะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล การที่ผู้นำจะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและหมั่นฝึกฝนเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญจนสามารถนำหลักการที่เป็นข้อความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ได้อย่างเป็นธรรมชาติ ดังนั้น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลโดยทั่วไป จึงทำให้การบริหารราบรื่นและก่อให้เกิดความสงบสุขในองค์กรการ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2557) กลยุทธ์จะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากบุคลากรนั้นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีแรงปรารถนาในการบรรลุเป้าหมาย อีกทั้งภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์มีค่าเฉลี่ยของความเป็นไปได้และการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมากที่สุดรองลงมาที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักและให้ความสำคัญในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากร

4. กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลยุทธ์หลักที่ 1 พัฒนาธัมมาธิปไตย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อตนเองเป็นกลยุทธ์เชิงรุก SO ที่เน้นการพัฒนางานที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม พ.ศ. 2561 – 2565 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาบุคลากร และหน่วยงานอย่างให้เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน ปี 2549 ว่า การปฏิบัติงานทุกอย่างของข้าราชการ มีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและประชาชนทุกคน ข้าราชการทุกฝ่ายทุกระดับ จึงต้องระมัดระวังการปฏิบัติทุกอย่างให้สมควรและถูกต้องตามหลักวิชา เหตุผล ความชอบธรรม ข้อสำคัญ เมื่อจะทำการใด ต้องคิดให้ดี โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น ให้รอบครอบและรอบด้าน เพื่อให้งานที่ทำบังเกิดผลดีที่เป็นประโยชน์แท้แต่อย่างเดียวและสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560 - 2579 ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยระบุถึงกลยุทธ์ที่ 3.7 ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามมาตรฐาน มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษาได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานวิชาชีพ และสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์หลักที่ 2 ส่งเสริมธรรมาธิปไตย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อตนเอง เป็นกลยุทธ์เชิงรุก SO ที่เน้นการส่งเสริมการตระหนักรู้ต่อตนเองสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 2561-2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีเก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อมอารีมีวินัย รักชาติ ศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความถนัดของตนเองสอดคล้องกับทองทิพภา วิริยะพันธุ์. (2546 : 145) กล่าวถึงการพัฒนาดนตามหลักพระพุทธศาสนาไว้ว่า การพัฒนาดนเองโดยใช้หลักพระพุทธศาสนา เป็นการบริหารจัดการเพื่อการรู้แจ้งเห็นจริง เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต มองโลกตามที่เป็นจริง เห็นสัจธรรมแห่งชีวิต หากบุคคลมีการพัฒนาจิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดเวลา จะเป็นการทำจิตให้สะอาด สงบ สว่างตามหลักไตรสิกขา ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า “หนโต ญฺเฐน มนุสฺเสสุ ผู้ฝึกฝนดีแล้วประเสริฐสุดในมนุษย์ทั้งหลาย” ฉะนั้นถ้าบุคคลยังไม่พัฒนาดนเองให้เหมาะสม เมื่อเกิดปัญหา การแก้ปัญหาต่างๆ ย่อมไม่มีประสิทธิภาพ และกลยุทธ์หลักที่ 3 เสริมสร้างโลกาธิปไตย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อตนเองเป็นกลยุทธ์เชิงแก้ไข WO ที่มุ่งปรับปรุงกระบวนการแปลผลขจัดจุดอ่อนของการใช้เทคโนโลยีด้วยการเสริมสร้างการตระหนักรู้ต่อตนเองสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 2561-

2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีเก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อมอารีมีวินัย รักชาติศรัทธาและเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความถนัดของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของจิตติมา อัครติพิงศ์ (2556) กล่าวถึงความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรและประโยชน์ในการพัฒนาบุคลากร ประการแรก ได้แก่ คนในองค์กร คือ สินทรัพย์ที่สำคัญและองค์การสามารถใช้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยให้สิ่งแวดล้อมและโอกาสในการพัฒนา ด้วยการส่งเสริมและให้รางวัลสำหรับสิ่งใหม่ ๆ และความสร้างสรรค์ ประการที่สอง สมรรถนะ สามารถพัฒนา ณ จุดใดจุดหนึ่งของเวลา และ องค์การต้องสนับสนุนในการส่งเสริมสมรรถนะ ประการที่สาม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้คุณภาพชีวิตของการทำงานที่สูง ผ่านโอกาสของอาชีพที่มีความหมายความพอใจในงาน และการพัฒนาวิชาชีพ ปรัชญาการพัฒนาบุคลากรเน้นความผาสุกของมนุษย์ และความเจริญงอกงามขององค์กร ประการที่สี่ นโยบายการพัฒนาบุคลากรเน้นความสัมพันธ์เป็นศูนย์กลาง และระดับของความสัมพันธ์ภายใต้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย 2 ประการ คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 กลยุทธ์หลักที่ผู้อำนวยการสถานศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยทันที คือ พัฒนาธรรมาธิปไตย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่องาน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ด้านการตระหนักรู้ต่องานมีค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันสูงที่สุด โดยการเพิ่มศักยภาพภาวะผู้นำเชิงพุทธด้านมัททวะ : การปรับตัวและยืดหยุ่นให้เข้ากับการปฏิบัติงานตามสถานการณ์ในปัจจุบัน เนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน ไม่สามารถกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจตามที่กำหนดไว้ได้ จึงต้องมีการปรับตัวและความยืดหยุ่นให้เท่าทันทุกการเปลี่ยนแปลง

1.2 กลยุทธ์หลักที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะต้องวางแผนเชิงรุก ในการนำไปปฏิบัติ คือ กลยุทธ์หลักที่ 3 เสริมสร้างโลกาธิปไตย : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อคน เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า การตระหนักรู้ต่อคนเป็นจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงกระบวนการ จัดจุดอ่อนของการใช้เทคโนโลยี ด้วยการการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรพัฒนาคน ส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้และความสามารถ โดยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างเป็นกัลยาณมิตร และเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิง

พุทธด้านปริสัญญุตตา : การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นจุดอ่อนที่สุดของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาด้านโลกาภิวัตน์ : มุ่งเน้นการตระหนักรู้ต่อคน

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงพุทธให้แก่บุคลากร เนื่องจากพบว่า คุณลักษณะการเรียนรู้และพัฒนาคน เป็นจุดอ่อนทั้งด้าน ความมีมนุษยสัมพันธ์ การสร้างเครือข่าย การพัฒนาคนผู้มีศักยภาพสูง

2.3 ควรมีการศึกษากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นผู้นำเชิงพุทธให้แก่ นักเรียน เนื่องจากพบว่า การตระหนักรู้ต่อคนเป็นจุดอ่อนของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2557). การคิดเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- จีราภา ทานะมัย. (2555). ทักษะการบริหารด้านมนุษยของผู้บริหารโรงเรียนในอำเภอท่าตะเกียบสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2. งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิตติมา อัครธิติพงศ์. (2556). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ไทยรัฐ. (2565). ศาลฎีกา นัดตรวจพยาน 'วิรัช' คดีทุจริตสนามฟุตบอล. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2269382>. วันที่ 15 มิถุนายน 2566.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. (2546). มนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร. กรุงเทพฯ: อินฟอร์มีเดีย. อีบุ๊กส์.
- ทิมมิกา เครือเนตร. (2552). ภาวะผู้นำกับแรงจูงใจในการทำงานพนักงานบริษัท ไทยฟู้ดส์ กรุ๊ป จำกัด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ประภาพรพรณ รักเลี้ยง. (2556). หลักทฤษฎีและปฏิบัติการบริหารการศึกษา. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- พชรวิทย์ จันทรศิริสิริ. (2560). นโยบายและการวางแผนกลยุทธ์สำหรับสถานศึกษายุคใหม่. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- พระเทพปริยัติเมธี. (2553). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย. ออยุธยา ; มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ภาวะผู้นำ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พระมหาจุฑาชัยวรเมธี (ว.วรเมธี). (2554). ภาวะผู้นำ:จากเนลลา มันเดลาโฮบามาแห่งทำเนียบขาว. กรุงเทพฯ : สถาบันวิมุตตยาลัย.
- เมธี ปิณฑนันทน์. (2555). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พัทธอักษร.
- เมือง สุวรรณแสนทวี. (2563). การบริหารอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยเทคนิค สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 โดยใช้หลักอิทธิบาท 4. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริ ถิอาสนา. (2562). ภาวะผู้นำเชิงพุทธ : ความเป็นสากล และความเป็นอกาลิโก. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่13 ฉบับที่ 2.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1. (2562). รายงานผลการดำเนินงานตาม แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2562 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 1. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2565 จาก <https://sites.google.com/a/suanmon.ac.th/korat1/home/kar-brihar-ngan/rayngan>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 2. (2565). นโยบายสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 .
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 3.(2565). แผนปฏิบัติการประจำปี งบประมาณ พ.ศ. 2565 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

- นครราชสีมาเขต 3.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4. (2565). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4. สืบค้นเมื่อ . สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2565. จาก <https://drive.google.com/drive/folders/1nm3kKgcTthqnZLp-DbydrR4zywMpiiVt>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5. (2565). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 5.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6. (2564). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 6.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. (2564). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 7.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2566). ศธ.ประกาศเจตนารมณ์การต่อต้านการทุจริต “ตริ้นุช” ย้ำต้องเป็นกระทรวงแบบอย่างการสร้างวัฒนธรรมสุจริตสืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2566, เข้าถึงได้จาก <https://ops.moe.go.th/moe-zero-tolerance-2566/>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครราชสีมา. (2564). แผนปฏิบัตินโยบายประจำปี 2564.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนครราชสีมา : นครราชสีมา.
- สุพานี สุธงษ์วานิช. (2553). การบริหารเชิงกลยุทธ์ : แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Runchaoren, T. (2007). Professionalism in organizing and administering education Educational Reform Era (4th ed.). Sorghum.
- Saenthong, N. (2004). Let's get to know Competency. HR Center.